

Ilmari Heikinheimo 60-vuotias

8. marraskuuta 1951 sivuutti kuudennen vuosikymmenensä kansallisen kulttuurihistoriamme tutkija fil. toht. Ilmari Heikinheimo, Kaarle Aksel Gottlundin elämän ja työn tuntija ja valaisija, pedagogi, lehti- ja radiomies.

Heikinheimo on syntyjään torniolainen ja käynyt koulunsa Oulussa, jonka lyseosta tuli ylioppilaaksi v. 1910. Hänen tieteellinen kiintymyksensä kohdistui aluksi ennen muuta taidehistoriaan, jolta alalta hän on julkaissut lehtiartikkeleita sekä kirjoittanut Pohjoismaiden ja Saksan taidetta käsittelevän osan Louis Hourticqin »Taiteen historian» suomenkieliseen laitokseen 1927; myös opintomatkat Tukholmaan ja Upsalaan 1912 sekä Saksaan, Itävaltaan ja Unkariin 1923 hän teki taidehistoriallisen tutkimuksen merkeissä. Ennen pitkää, v. 1914 suoritetun fil. kand. tutkinnon jälkeen, valtasivat eräät suomalaisen tieteen keskeisimmiksi katsottavat alat Heikinheimon päähuomion: suomen kieli ja kirjallisuus sekä kotimaan historia. Oulussa ja Raahessa aloitettu pedagoginura jat-

kui välikausia lukuunottamatta Porvoon naisopistossa ja Jyväskylän seminaarissa, jossa hän toimi suomen kielen lehtorina 1928—33. Väli-vuosina hän työskenteli lehti- ja kustannusalalla, mm. »Suomen Sotilaan» päätoimittajana 1919—22 ja WSOy:n kirjallisessa osastossa 1922—24. Pisin ja varmaan vaikuttanein Heikinheimon tähänastisista julkisista kansanvalistustehtävistä on ollut toiminta Yleisradion palveluksessa: esitelmäpäällikkönä 1933 ja ohjelmajohtajana 1934—45. Hänen aikanaan radion ohjelma muodoiltaan ymmärtääkseni suuresti kehittyi ja vakiintui, ja jokavuotisilta matkoiltaan Skandinaviaan ja Sveitsiin ohjelmajohtaja toi uusia aatteita oloihimme sovellettaviksi. Yleisradiosta vapauduttuaan Heikinheimo on työskennellyt Kordelinin Säätiön asiamiehenä 1946—51 ja toimittanut uuden suomalaisen biografisen haku-teoksen, joka odottaa ilmestymistään. Vuosien varrella eräät ylioppilas-elämän, suomalaisuusliikkeen ym. poliittis-sosiaaliset, myöhemmin myös humanitaariset ja seurakunnalliset tehtävät ovat niinikään olleet hänen sydäntään lähellä. Nykyisin hänen varsinainen vaikutusalaansa on Hel-singin va. Opettajakorkeakoulu, jossa hän on toiminut v:n 1949 alusta äidinkielen ja historian lehtorina.

Ulospäin suuntautuneiden pyrkimysten ohessa ja pedagogisen työn rinnalla Heikinheimoa on viehättänyt kirjallisuus- ja kulttuurihistori-allinen tutkimustyö. Tohtorinväitöskirja »Kaarle Aksel Gottlund. Elämä ja toiminta I. Ensimmäinen työkausi» (1933), jonka ilmestymistä edelsivät lukuisat samanaiheiset artikkelit ja tutkielmat, »Otavan» III osan selityksin julkaiseminen sekä Tukholmaan, Upsalaan, Osloon ja Verm-lannin suomalaismetsiin v. 1930 tehty tutkimusmatka, kuuluu paina-vimpaan mitä vanhemman kirjallisuutemme alalta biografian muodossa on kirjoitettu. Siitä samoin kuin myöhemmistä Gottlundia koskevista tutkielmista on todettavissa, että viisaasti keskittymällä mainittuun kansankielisyysliikkeen monipuuhaiseen taistelijaan Heikinheimo on tehnyt onnellisen valinnan, joka vastaa hänen opinnollisia edellytyksiään ja lähteensä kriittisesti seulovaa, yksityiskohtaisen perusteellista ja samalla eloisasti kuvailevaa tutkijanlaatuaan. Nuoren Gottlundin kohdal-lahan kirjoitettua lähdeaineistoa on säilynyt ylenpalttisen runsaasti. Tämä sekä kuvattavan »aikansa sankarin» monisärmäisyys on pakot-tanut Heikinheimon yksityiskohtiin porautuvasti liikkumaan laajalla kulttuurihistoriallisella alalla, jolloin alunperin yksinomaiseksi aiottu kirjallisuushistoriallinen arviointi on avartunut ottamaan huomioon ja käyttämään hyväkseen myös historian- ja folklorentutkimuksen sekä kie-litieteen menetelmiä ja tuloksia. Huolellisesti tutkituista yksityiskoh-dista rakentuu väitöskirjassa luotettava kokonaiskuva Gottlundin tiestä n. v:een 1824, hänen suhteistaan ajan kirjallisiin ja aatteellisiin vir-tauksiin ja henkilöihin sekä — mikä arvokkainta — hänen innostuneesta kansanrunouden keruustaan ja työstään metsäsuomalaisen hyväksi.

Erityistutkielmissa Heikinheimo on pohtinut pääaiheeseensa liittyviä tai sitä sivuavia kysymyksiä. Niihin kaikkiin sisältyy jotakin tutki-muksessa ennen käsittelemätöntä. Niinpä kokonaan huomiotta jäänyt tekstikriittillinen esitys »Kallio ja Kaarle Aksel Gottlund» (Virittäjä 1930) näyttää johtavan Kallion runojen tutkimuksissa jäljille, jotka uusin

Kalliota koskeva elämäkerrallinen löytö vahvistaa oikeiksi, »Suomen kansan kirjoitustaidon ja kirjoituksenopetuksen varhaisempia vaiheita» (Hist. Aikakauskirja 1935) tuo vähän tutkittuun aiheeseen lisäpiirteitä, ja pieni monografia lääninkamreeri P. G. Svinhufvudista (Hist. Aikakauskirja 1936) on kokonaan uudisraivausta. Detaljeissa tarkka kriittisyys, vieläpä joskus valmius polemiikkiin, mutta myös lämmin myötä-elämys suuremmissa asioissa sävyttää Heikinheimon arvostelijantyötäkin, jota hän on suorittanut sekä käsikirjoitusten ja käännettäväksi aiottujen kirjojen että julkaistujen teosten kritikoijana — edellisten eri kustantamoille, jälkimmäisten mm. »Hist. Aikakauskirjassa».

Heikinheimon viimeksi ilmestyneet pienoistutkielmat liittyvät Gottlundin myöhemmän työkauden esitykseen. Tekeillä olevan elämäkerran II osan valmistuttua on kiinnostavaa nähdä, onko ja missä määrin hänen omaksumansa menetelmä muuttunut, sitä mukaa kuin hänen tutkimansa omalaatuinen uranuurtaja alkaa lähennellä patologista tapausta, elämäntunnelma vaihtaa väriä ja päiväkirjamerkinnot harvenevat ja lakkaavat. Keskittyminen suomalaisuusliikkeen aktivistiin ja hänen aikaansa merkitsee jo sinänsä kulttuurihistoriallista syvyysukelusta, jota ilman pintamittaus tulisi vajanainen ja virheellinen. Niinpä Heikinheimon tähänastinen yleistystä karttava tutkimusmenetelmä kestää kritiikin, ja sen tunnolliselle käyttäjälle koituu ansioksi, että hänen tuskin ollenkaan on tarvinnut parsiskella töitään jälkeen päin.

VIHTORI LAURILA